

schap voor de Arbeid op te richten, alle mannelijke ingezetenen van zestien tot veertig en alle ongehuwde vrouwelijke van zestien tot vijfen-twintig jaar te registreren, in elk van de zeventien residenties een centrum voor de opleiding van arbeiders op te richten en alle maatschappelijke eenheden op Java zoals de overheidsbureaus, de scholen, de ondernemingen en de afdelingen van alle bestaande organisaties van Indonesiërs, Chinezen, Arabieren en Indische Nederlanders opdracht te geven, een groep te vormen van op zijn minst vijftig personen die voor *romoesja*-arbeid in aanmerking kwamen – op die groepen zou dan een beroep kunnen worden gedaan als arbeidskrachten nodig waren.

Die aanbevelingen werden door het Japanse militaire bestuur overgenomen: de Gemeenschap voor de Arbeid werd opgericht, de registratie vond plaats, elke residentie kreeg een centrum voor de opleiding van arbeiders en de opdracht ging uit om de groepen van op zijn minst vijftig *candidaat-romoesja*'s te vormen. Het systeem werd, dat aan elke residentie werd opgegeven hoeveel *romoesja*'s geleverd moesten worden. De residenten gaven die opdrachten door aan de besturen van de stadsgemeenten en aan de regenten, de regenten lichtten de districts- en onderdistricts-hoofden (de *wedono*'s en assistent-*wedono*'s) in en dezen, voorzover nodig, de *desa*-hoofden. Dit ging allemaal gepaard met een grote propaganda-actie: in alle steden en grote bedrijven dienden bijeenkomsten gehouden te worden, groepen propagandisten moesten in elk regentschap gaan rondtrekken, de radio wijdde op de 1ste, 10de en 20ste van elke maand 's avonds van negen tot tien uur een programma aan de arbeidsinzet dat overal uit de publieke luidsprekers (de 'zingende torens') klonk, bij het vertrek van de 'werksoldaten' dienden feestelijkheden georganiseerd te worden en op de deur van de woning van diegenen die buiten Java als *romoesja* zouden worden ingezet, moest een kenteken geplaatst worden. 'Aan de bevolking moet worden meegedeeld', aldus de richtlijnen *terzake*¹, 'dat de bewoners van het huis waarop dit teken voorkomt, zo goed mogelijk verzorgd zullen worden.'

Nu de werkelijkheid.

Ook onder het nieuwe systeem ging het aanwijzen van de *romoesja*'s met grove willekeur gepaard. De inheemse bestuurders kregen premies, afhankelijk van de aantallen die daadwerkelijk op de verzamelplaatsen verschenen. Sommige inheemse bestuurders maakten het zich gemakkelijk door om te beginnen alle zich in hun gebied bevindende zwervers

¹ Tekst: *NI*, p. 196–97.